

СУЧАСНЕ ТЕРМІНОЗНАВСТВО: ТРАДИЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 811.161.2'373.46:62]–13Ковалик І.

ТЕРМІНОЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСОРА ІВАНА КОВАЛИКА

Ірина Кочан

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра українського прикладного мовознавства,
вул. Університетська, 1/233, 79000 Львів, Україна,
тел.: (0 322) 239 43 55*

У статті розглянуто наукові погляди професора Івана Ковалика на українське термінознавство та українські терміни. Зокрема він був автором нових термінів на позначення понять словотвору, ономастики, термінознавства. Досліджував науково-технічні та лінгвістичні терміни певних словотвірних типів і моделей, брав участь у створенні словника слов'янської лінгвістичної термінології. Накреслив логіко-лінгвістичну проблематику науково-технічної термінології у слов'янських мовах. Його ідеї втілюються в життя, бо вони мають послідовників і продовжувачів.

Ключові слова: українська мова, термінологія, технічні, ономастичні, словотвірні терміни, проф. І.Ковалик.

Ім'я професора І. Ковалика найчастіше пов'язують із зародженням української дериватологічної школи. Адже він уперше застосував системний підхід до вивчення словотвору. Дослідження специфічних особливостей словотвірних понять, які становлять певну системну цілісність, дали змогу вченому вивчити елементи словотвірної системи та способи їх структурної організації. На відміну від попередників І. І. Ковалик обґрунтував потребу розглядати словотвірні типи як основні вихідні словотвірні величини у синхронічному, діахронічному та порівняльно-історичному дослідженні мов, вважаючи, що *суфіксологія* не розкриває всіх аспектів проблеми. Під *словотвірним типом* в афіксальному словотворенні дослідник розумів узагальнене словотвірне поняття, яке охоплює три складники: лексико-семантичну єдність, єдність лексико-граматичного характеру твірної основи, єдність афіксальної частини [5]. Однак, крім словотворення, у полі його зацікавлень були і ономастика, і діалектологія, і термінознавство.

Окреслення проблеми. Термінологічні праці ученого ще детально не вивчені, тому описати їх, ознайомити лінгвістів з набутками І. Ковалика у цій царині – мета цієї статті.

А термінологічні зацікавлення професора можна звести до таких напрямів:

- 1) створення термінів на позначення лінгвістичних понять;
- 2) розроблення теорії терміна і термінології;
- 3) накреслення логіко-лінгвістичної проблематики термінознавства;
- 4) зіставлення слов'янських терміносистем;
- 5) дослідження технічних термінів тощо.

Стан дослідження питання. Окремі ракурси термінологічної діяльності описані у наших матеріалах, уміщених в збірниках тез Тернопільської та Львівської конференцій на пошану ученого. А його логіко-лінгвістична проблематика технічних термінів детально описана у підручнику „Українське термінознавство” (1994) (автори: Т. Панько, І. Кочан, Г. Мацюк), після чого стала обов’язковим елементом усіх захищених дисертацій з українського термінознавства.

Основний виклад матеріалу. Як засновник дериватологічної школи в Україні, професор уводить в мовознавчий обіг цілу низку наукових термінів, таких як *лінгвальна дійсність, частиномовне значення дериватема, семізація, словотвірний тип, суфіксема, префіксема* тощо. Напр.: „Кожна суфіксема чи префіксема є окремою самостійною словотворчою одиницею в порівнянні з усіма іншими суфіксами чи префіксами. Сукупність усіх іменникових суфіксем характеризується тим, що за допомогою останніх утворюються іменники, індивідуальною особливістю кожної з них є специфічний звуковий склад, з одного боку, і сфера словотворчого функціонування, – з другого...” [1, С.99]

„Включенням у вчення про словотвір поняття *афіксеми (суфіксеми, префіксеми)* слід вважати до деякої міри кроком вперед у галузі дериватології, тому що саме *афіксеми* є тими узагальненими словотворчими елементами, що лежать в основі системи словотворчого інвентаря мови...” [1, С.101].

За допомогою вдалих назв він диференціював поняття *дериватологія і словотвір, словотвірний і словотворчий, лінгвальний і лінгвістичний, термінний і термінологічний, синонімія і синоніміка, семізація і семемізація*.

Професор розмежовував перші поняття і вважав, що дериватологію слід виокремити в окрему галузь лінгвістики.

Так, у розвідці „*Дериватологія, система її наукових понять і термінів та її місце серед розділів науки про мову*”, опубліковану 1974 року, він вводить термін *дериватема, лінгвоодиниця, лінгвема, стилістема та експресема* і дає їм чіткі дефініції. Порівняймо: : „*Дериватема* – це лінгвоодиниця, яка співвідноситься насамперед з поняттям способу словотвору, бо у ній „закладені всі спільні властивості дериватів, утворених різними способами словотворення” [7, С. 28–32]. Учений надає цій одиниці функцію родового словотвірного поняття, що охоплює сукупності різноструктурних дериватів як видових величин.

„*Усі лінгвоодиниці рівнів мови від найнижчих до найвищих (фонема, морфема, дериватема, парадигма, синтаксеми, лексеми, фраземи, семантика, стилістеми та експресами)* як видові величини підпорядковані генеральному родовому поняттю – суперодиниці мови, яку називаємо терміном *лінгвема*. *Лінгвема* не є арифметичною сумою усіх рівневих *лінгвоодиниць*, а являє собою родове лінгвістичне поняття, яке виявляється у підпорядкованих йому *рівневих мени загальних одиницях*, що в свою чергу виявляється у конкретних *лінгвоодиницях і через них...*” [7, С.4]. У цій же статті він поставив питання про стандартизацію українських граматичних термінів.

Очевидно, не усі терміни, які запропонував учений, стали прийнятними. Однак багато термінів знайшли свою подальше опрацювання і застосовуються в науковому обігу.

У жовтні 1955 р. на нараді в Белграді було прийнято рішення про створення при Міжнародному комітеті славістів Термінологічної комісії.

У 1960 р. на засіданні Міжнародної термінологічної комісії (лінгвістичної) (МТКЛ) при Міжнародному комітеті славістів у Празі було підтримано ініціативу проф. Л. Андрейчина укласти „Словник слов’янської лінгвістичної термінології”. До складу української термінологічної комісії увійшов і проф. Іван Ковалик. 1977 року у Празі

вийшов 1-ий том „Словника слов'янської лінгвістичної термінології”, до якого увійшло 2266 понять–термінів, розміщених за системним принципом, та їхні еквіваленти на 11-ти слов'янських мовах (чеській, словацькій, польській, серболужицькій, російській, українській, білоруській, болгарській, македонській, сербохорватській, словенській) і на 3-х західних мовах (англійській, французькій, німецькій). У 1979 році вийшов 2-ой том Словника, в якому наведено алфавітні реєстри термінів на всіх 14-ти мовах.

Ставши співавтором „Словника слов'янської лінгвістичної термінології”, Іван Ковалик продовжив традиції української термінографії. Покликуючись на матеріали цього словника, професор намагався навести лад і в українській лінгвістичній термінології.

Проблема її стандартизації знайшла відображення в його нотатках „*словотворчий*” чи „*словотвірний*”, уміщених в республіканському міжвідомчому збірнику „Культура слова”. Покритикувавши невдалий переклад з російської, що спричинив широке вживання терміна „словотворчий”, він зазначив, що такий стан справ не відповідає принципам сучасної термінологічної науки. „*тому останнім часом, – постулює вчений, – увійшло в обіг два терміни – „словотворчий” і „словотвірний”. Перший уживається на означення ресурсів мови, які беруть активну участь у процесі творення слів: словотворчий корінь (афікс, суфікс, інфікс, конфікс, постфікс, процес) тощо. Другий використовується виключно на позначення того, що має інше (несловотворче) відношення до словотвору: словотвірний тип (клас, аналіз), словотвірне значення (дослідження), словотвірна модель (категорія, характеристика) тощо*” [9, С.86–87]. Таке розрізнення двох термінів зафіксоване і у „Словнику слов'янської лінгвістичної термінології” (Прага, 1977)..

Особливе значення має словотворення у термінології. Націоналізація термінології поставила на порядку денному презентацію окремих словотвірних типів на позначення наукових понять у різних галузях знань. Бо, як відомо, у процесі домінування науково–технічних понять функцію класифікатора понять в однослівних найменуваннях нерідко виконують суфікси, блоки, терміноелементи. Так, на позначення пристроїв, технічних приладів, апаратів, в українській мові використовують суфікси *–ач, –ик, –ець: випрямляч, заземляч, поглинач, гальмівник, гучномовець* тощо.

В окремих працях професор розглянув українські технічні терміни з різними суфіксами. Вони мали стати окремими розділами монографії про словотвір сучасних українських технічних термінів. Так, у статті „Сучасні українські технічні терміни на *–ач* у порівнянні з російськими” [6, С.3–11]. І.І. Ковалик постулює: „*На нашу думку, до складу термінів входять не тільки іменникові, а й прикметникові, дієслівні та прислівникові утворення*”, що створювало деякий дисонанс із твердженням радянського мовознавства про лише іменну природу терміна. Учений зазначив, що цей суфікс, продуктивний у нетермічній лексиці, широко представлений у термінології. Джерельною базою роботи став „Російсько–український технічний словник” (1961). Проф. Ковалик виділив шість словотвірних типів складних технічних термінів. До *першого* типу він відніс терміни, утворені від твірних основ дієслів недоконаного виду на *–ува–*. Це такі терміни, як *автообприскувач, асфальтозмішувач, вантажоодержувач, віброзанурювач, водоохолоджувач, гірозаспокоювач, ґрунтовирівнювач, димоспалювач, зернозволожувач, коксоохолоджувач, кормозмішувач, намулозатримувач, парозмішувач, поле відсмоктувач, пароутворювач, самозапалювач, фарборозтилювач, швидкостезменювач та ін..* Усього – 138 лексем.

До *другого* –увійшли українські терміни з кінцевою частиною основ недоконаних перехідних дієслів: *автозамікач, бомбоскидач, бурякокопач, вагоноштовхач, видошукач, вібровипрямляч, голкатримач, канавокопач, лампотримач, пасоушивач, пиловибивач,*

пневмоперегрівач, радіослухач, рейкозгинач, телевимикач, турбонагнітач, ямкозагортач та ін. Усього 136 слів.

Третє місце посіли прості технічні терміни на *-ач*, мотивовані префіксальними дієсловами недоконаного виду на *-ува(-юван)*: *вивантажувач, випробувач, відтінювач, всмоктувач, затінювач, знищувач, обмежувач, охолоджувач, підпушувач, подрібнювач, роз'єднувач, розріджувач, утеплювач* тощо. Усього 103 терміни.

На **четвертому** місці опинилися прості технічні терміни на *-увач(-ювач)* від префіксального дієслівного творення: *відволожувач, відкупорювач, забарвлювач, змотувач, зчіплювач, навантажувач, обрізувач, оснащувач, розблоковувач, розмелювач, розчинювач, уварювач* і под. Їх є –71.

На **п'ятому** місці за кількістю стали терміни, мотивовані префіксальними дієслівними основами на *-а-*: *вбирач, вимикач, витягач, в'язач, ламач, обгортач, перекидач, перемикач, піднімач, підсікач, продувач, пускач, скидач, розтирач* Їх виявлено 49.

Шосте місце зайняли прості технічні терміни на *-ач*, утворені від спрефіксованих дієслівних недоконаних твірних основ на *-а-*: *видавач, виривач, добирач, обтирач, оглядач, перебивач, підшивач, прокладач, розбирач, прокладач, рубач, сівач, тримач*. Їх –34.

І лише **30** складних термінів з цим суфіксом утворено від дієслівних основ недоконаного виду на *-а-* приєднанням до початкової іменникової твірної основи: *автоподавач, водоглядач, колієкладач, пробовідбирач, соледобувач, стрічкоукладач, телепередавач, тепловіддавач* і под.

Окремою групою виділено технічні терміни (їх 24) з кінцевою віддієслівною частиною *-приймач, -підіймач, -довбач*: *водоприймач, дощоприймач, звукоприймач, радіоприймач, пробовідбирач, електродовбач*.

Опрцьованим термінам на *-ач* відповідають російські моделі на *-итель, -атель, -щик (-чик)* і зрідка *--ник*,

У цій же статті професор торкнувся теорії терміна: „*Основні ознаки термінів: моносемічність, співвідносність між термінами (ознака цілком нова), співвіднесеність терміна із поняттям, стилістична нейтральність, короткість, чіткість, мотивованість, словотворча здатність*” [6, С.11].

Чимало уваги учений приділяв дослідженню структурних типів термінів, їх окремих словотвірних моделей, У полі його зору були сучасні українські технічні терміни на *-ач, -ик, -ник, -альник, овник, -івник, -чик, -щик, -тель, -итель, -атель* тощо. Фундаментальною працею типологічного характеру стали монографія „*Питання іменникового словотвору у східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами*” (1968). В одній зі статей з аналогічною назвою І.Ковалик пише: „*Поряд із простим термінологічним суфіксом -ик маємо ряд поліморфемних суфіксів. Генетично іменникові похідні суфікси -ник, -альник, -ильник, -івник, -овник є похідними поліморфемними суфіксами, для утворення яких вихідною словотвірною морфемою був однофонемиї суфікс -к...Усі додакові форманти -аль, -иль, -ів (-ов) є різного походження і в процесі словотвірної перінтеграції й абсорбції деривативно злились в одну похідну поліморфемну суфіксему. Усі складні суфіксальні елементи є окремими самостійними суфіксами...*” Зіставляючи українські технічні терміни із зазначеними суфіксами з їх російськими аналогами, учений довів, що між мовами немає абсолютних паралелей. Так, одній словотвірній моделі з суфіксом *-ник* відповідає аж 10 паралельних російських суфіксів, *-альник* –13, *-ильник* – 8, *івник* – 4, *-овик* –2 тощо. Висновок закладено у підтексті: це різні мови, і кожна зі своєю специфікою. Окрім того, немає синхронності і в

структурі. Простій структурі може відповідати складна: *садівник – садовод, лісівник – лесовод* тощо.

Окрім технічних термінів, професор торкнувся систематизації українських наукових термінів. „Наукова лінгвістична систематизація сучасних лінгвістичних термінів вимагає попереднього встановлення термінних мікросистем усіх лінгводисциплін і згодом необхідного зведення в загальну термінну систему сучасної лінгвістичної термінологіки...” [8, с. 88]. І далі: „...однією з основних особливостей термінів у кожній галузі науки є те, що вся сукупність термінів має являти собою певну цілісну єдність...” [Там само]. Основний принцип термінування, на думку І.Ковалика, полягає в тому, що **кожне наукове поняття повинно називатися одним терміном**. Однак, за спостереженнями ученого, „лінгвістичні терміни *граматика, морфологія, фразеологія, термінологія* та інші – двозначні. „Грамматика» означає граматичну будову мови та науку про граматичну будову. Термін „словотвір” має три значення: – процес словотворення, словотвірна структура мови та вчення про словотвір; „морфологія” – морфемну будову мови і науку про морфемну будову; „термінологія” – науку про терміни, але його недоцільно довантажено ще й значенням – сукупність термінів і т.д...” [8, с. 89]. Диференціює у цій статті професор і терміни „*термінологічний*” та „*термінний*”, надаючи першому значення – той, що відноситься до термінології (термінознавства), а другому – до терміна. „Процес переходу слова у розряд термінів слід назвати *термінізацією*, а не *термінологізацією*” [8, с. 91].

Окрема увага приділена власне ономастичним термінам.. „Для чіткого термінного розмежування найменувань системи власних назв, з одного боку, і системи лінгвістичних понять про них, з другого, можна використати відповідні словотвірні засоби. Ми пропонуємо елемент *-ема*, наявний у термінах типу *фонема, морфема, просодема, графема, грамема, синтаксема, лексема, семема, хронема, консонантема, вокалема, стилістема, експресема*, використовувати для утворення найменувань комплексу нових мовних величин власних назв, паралельно із відповідними мовленнєвими утвореннями на *-ім* на позначення власних назв типу *антропонім*. Таким чином одержимо „*емічний*” та „*імічний*” термінологічні рівні з такого типу мовно-мовленнєвими опозиціями парами назв-термінів: *антропонім-антропонема, астронім – астронема, гелонім – генонема, гідронім – гідронема, годнім – годонема, дромонім – дромонема, екзонім – екзонема, епонім- епоніма, етнонім – етноніма, зоонім – зоонема, комонім – колонема, лімнонім – лімпонема, матронім – матронема, ойкоснім – ойконема, оронім – оронема, педонім – педонема, пелатонім – пелатонема, поліснім – полісонема, потамонім – потамонема, спелеонім – спелеонема, темнім – теорема, топонім – топоніма, урбонім – урбонема, фіктонім – фіктонема, хрематинім – хрематонема*.

Для назв відповідних ономастичних мікродисциплін слід зберегти узвичаєні останніми роками ...прозорі назви на *-ік, -а* співвідносно із утвореннями на *-ім* власних назв їх однорідних груп на *-ія*: *антропоніміка – антропонімія – антропонім, топоніміка – топонімія – топонім, гідролніміка – гідронімія – гідронім, тощо*. Відповідно учений пропонує систему словотворення похідних прикметників: „...від назв ономастичних дисциплін на *-ік, -а* слід утворювати відносні прикметники за допомогою прикметникового суфікса *-іч, -н, -ий* (*антропоніміка – антропонімічний*) і одночасно відносні прикметникові утворення до назв типу *антропонім* приєднувати прикметниковий суфікс *-н, -ий* (*антропонім – антропонімний*). Так же не будуть сплутуватися відповідні термічно розмежовані, об’єктивні лінгвальні із лінгвістичними поняттями про них” [8, с. 92].

Коли звести запропоновані професором ономастичні назви у відповідні галузеві тематичні словотвірні ряди, то одержимо системні комплекси ономастичних найменувань такого типу; *топонімія – топонім – топонімний; топонема – топонемний, топоніміка – топонімічний; гідронімія – гідронім – гідронімний – гідронема – гідронемний – гідроніміка – гідронімічний* тощо.

„Наші пропозиції, – завершує статтю автор, – це лише перша, далеко не повна спроба часткової уніфікації і систематизації ономастичних термінів і номенклатурних назв, і вони потребують спеціального обговорення та відповідних доповнень” [8, с. 93].

Осмислення термінологічної теорії й практики привело професора до вироблення „Логіко–лінгвістичної проблематики технічної термінології у слов’янських мовах” [4, С.19–22]. Взаємозумовленість логічної і лінгвістичної проблематики визначена тим, що система термінів позначає систему понять. На думку І.Ковалика, логічна проблематика зводиться до двох комплексів: 1) система науково–технічних понять та її мікросистеми; 2) науково–технічні поняття як складовий елемент відповідних мікросистем.

Ця проблематика повинна знаходитися в полі зору фахівців, адже лише вони можуть визначити принципи логічної організації системи понять, типи внутрішньомікросистемних та міжсистемних зв’язків між поняттями, описати мікросистеми галузевих понять.

У другому комплексі професор пропонує зосередити увагу на визначенні наукових понять, їхній класифікації. Цікавою видається пропозиція вченого порівняти поняття різних теоретичних, наукових напрямів, шкіл, звернути увагу на відношення поняття до різного роду знань про нього та зміни його дефініцій, що можна прослідкувати за енциклопедіями та енциклопедичними словниками різних років видання, а також за підручниками та посібниками різних авторів.

Звичайно, щоб розглянути кожне поняття у різних термінологічних системах, потрібна щонайменше така установа як інститут із сучасною комп’ютерною технікою, де б зазначені відомості були введені заздалегідь у пам’ять машини. Думку про створення інституту термінознавства, до речі, і висловив учений в одному із положень цієї концепції.

Лінгвістична проблематика термінології також дихотомна. Вона поділяється на *загальнолінгвістичну* і *спеціальну*. У сфері загальнолінгвістичної проблематики професор пропонує основні питання, які стосуються термінологічної науки та її організації, а саме:

1. Термінологія як лінгвістична наука про терміни.
2. Місце термінології серед інших лінгвістичних дисциплін.
3. Методологічні основи вивчення термінів.
4. Методи дослідження системи термінів.
5. Загальнотеоретичні проблеми термінології як складової частини проблематики загального мовознавства.
6. Термінологічні дослідження у сфері лексикологічних та лексикографічних дисциплін (термінологія і термінографія).
7. Відношення термінології до наукознавства.
8. Питання створення спеціального інституту при АН України.
9. Завдання міжнародної термінологічної організації.
10. Питання підготовки термінологів – спеціалістів різних галузей знань.

Кожен із цих постулатів – глобальний за змістом і може стати об’єктом спеціального лінгвістичного дослідження. Адже термінологія вже давно виділилася в окрему дисципліну, поєднує елементи лінгвістики з елементами конкретної фахової дисципліни. Можна говорити про термінологію у широкому і вузькому розумінні. У широкому – це, по суті, термінознавство, у вузькому – сукупність термінів певної фахової дисципліни,

які, очевидно, на тлі загального мають свою специфіку. Тому у межах спеціальної лінгвістичної проблематики вчений передбачив дослідження кількох компактних проблемних питань з теорії термінологічної науки:

- 1) система термінів та її мікросистеми;
- 2) способи існування термінів;
- 3) діапазон поширення термінів у складі слів (частин слів), словосполучень;
- 4) інтернаціональні терміни, інтернаціоналізація та інтерслов'янізація термінів;
- 5) спеціальні терміни та загальноновживана лексика;
- 6) структурно–словотвірна проблематика;
- 7) моделювання термінології;
- 8) процес нормалізації системи термінів.

Чимало із переліченого сьогодні вже досліджено чи знаходиться в стадії дослідження. Кожен із комплексів складається із серії положень, які деталізують, конкретизують кожний пункт лінгвістичної проблематики. Так, перший підпункт „Система термінів та її мікросистеми” складається з таких підпунктів:

- а) визначення наукового поняття „термін”;
- б) система термінів, що виражає систему понять (кожен термін повинен позначати одне чітко окреслене поняття в межах однієї терміносистеми);
- в) місце кожної системи термінів у макросистемі усіх наукових термінів (на сьогодні це ще чітко не окреслено);
- г) місце системи наукових термінів у лексичній системі мови (це її підсистема);
- г) мікросистема термінів як частина загальної системи термінів;
- д) відкритий характер системи термінів і системи понять;
- е) характер внутрішньосистемних зв'язків між термінами;
- є) система термінів і система номенклатури.

Проблема „Способи існування термінів” передбачає існування термінів у сфері мови і мовлення як двох виявів лінгвальної дійсності. Наукові тексти – це писемний варіант існування термінів, усне наукове та професійне мовлення.

Проблема „Діапазон поширення термінів” передбачає розгляд науково–технічних термінів за частиномовною належністю. Це не лише іменники, а й прикметники, прислівники, дієслова (дієприкметники), словосполучення.

Проблема „Інтернаціональні терміни” має такі підпункти:

- а) місце інтернаціональних термінів у системі термінів національних мов;
- б) словотвірна структура інтернаціональних термінів;
- в) інтернаціональні терміни як твірні слова у процесі термінотворення;
- г) спеціалізація семантики термінів–інтернаціоналізмів;
- г) принципи міжнародної координації у сфері термінів;
- д) процес інтерслов'янізації термінів тощо.

Проблему „Спеціальні терміни та загальноновживана лексика” професор І.Ковалик розшифровує таким чином:

- а) загальноновживана лексика як джерело твірних ресурсів у процесі термінотворення;
- б) структурно–словотвірна система загальноновживаної лексики – основа для побудови системи термінів;
- в) мікросистема фахових термінів як складова частина лексичного складу мови на лексико–семантичному рівні;
- г) транссемантизація термінів і їх детермінологізація у сфері загальноновживаної лексики;

г) активізація впливу термінних словотвірних систем на загальноновживану лексику;
д) вплив технізації побуту на поширення технічних термінів у сфері загальноновживаної лексики і побутового мовлення.

Проблема „Лексико–семантична структура термінів” передбачає:

- а) визначення поняття лексичної семантики термінів;
- б) процес термінізації загальноновживаних слів у термінотворенні;
- в) семантичну генералізацію (інтеграцію у термінотворенні);
- г) семантичну семантизацію (диференціацію) у термінотворенні;
- г) дотермінне, термінне і післятермінне значення термінів;
- д) принципи вивчення семантики термінів.

„Структурно–словотвірна проблематика” розглядає словотвірну систему термінів та її специфіку і види термінотворення. До специфіки словотвірної системи І.Ковалик відносить:

- а) центральні і периферійні словотвірні типи;
- б) ступінь продуктивності словотвірних типів у різних галузевих мікросистемах;
- в) процес стандартизації;
- г) процес регуляції словотвірних типів.

Проблема „Моделювання термінології” ґрунтується на принципах моделювання термінів різних галузей знань, типах словотвірних моделей, дериваційних розрядах моделей термінів, системі моделей і системі понять

Остання проблема „процес нормалізації системи термінів” охопила поняття норми у системі термінів, нормативну точність, чіткість, короткість, системність термінології, нормативність лексичну, граматичну і словотвірну, наукові принципи нормалізації та уніфікації системи термінів тощо.

Як бачимо, професор І.Ковалик ще у 70–ті роки передбачав основні проблеми сьогодення, бо „застійні часи” 70–80–х рр. не дали змоги втілити ідеї ученого в життя.

Якщо заглибитися у перелічені постулати, то можна ствердно констатувати, що навіть у той час існувала українська термінологічна школа, достойна світового визнання. Тому її здобутки враховують сьогодні багато термінологів, і ці напрацювання мусять стати тією аксіомою, від якої слід відштовхуватися у написанні термінологічних праць.

Звідси випливає, що в основі вивчення термінів має бути система понять, найменування яких є свідомим мовним процесом. А це передбачає термінне нормування – свідомий відбір уже наявних термінів, творення нових номінацій. Обидва факти висувають необхідність оцінки термінів і морфем, з яких вони складаються. Така оцінка і є передумовою стандартизації термінологічних систем. Адже термінологія спрямована і на національне, і на міжнародне контактування. Автор дійшов висновку, що термінологія має орієнтуватися на потреби націотворчого розвитку. Разом із цим вона має задовольняти і міжнародне наукове контактування, що забезпечує збагачення наукового потенціалу з урахуванням міжнародних стандартів.

Термінознавство керується своєрідною об’єднувальною ниткою загальної термінологічної теорії, загальних засад міжнародних стандартів, у руслі яких створюються національні стандарти. Передумовою їх створення є вивчення конкретних терміноелементів, словотвірних моделей і типів та їхні особливості у кожній царині науки й техніки. А уніфікація термінів стосується таких аспектів термінного життя: зовнішня форма термінів, внутрішня форма термінів, система запису термінів, Щодо дублетності власного і запозиченого термінів, то стандартизується один із них відповідно до функційного статусу чи словотвірної гнучкості.

Професор керував низкою дисертацій, у яких досліджено окремі терміносистеми. У них застосовані методологія і методика дослідження термінів, розроблена ученим. Його учнями в царині термінознавства були – О.Сербенська, яка захистила дисертацію про українські юридичні терміни, Т.Панько, що глибоко проникла в систему політекономічних термінів, М. Паночко – у центрі уваги котрого перебували спортивні терміни та багато інших сьогодні вже відомих і заслужених науковців.

Висновки. Отже, можемо констатувати, що внесок професора Івана Ковалика в українське термінознавство до сьогодні ще повністю не усвідомлений. Та чіткість, структурна організація, термінна база, якої домігся вчений, повинна стати основою сучасних лінгвістичних учень в українській науці в цілому, і в українському термінознавстві зокрема.

Перспективи подальших досліджень. Кожна думка, кожна теза професора Івана Ковалика – це цілий напрям наукових розвідок в царині термінознавства. Тому поглибити його думки, розвивати їх надалі – завдання молодих термінологів.

1. *Ковалик Іван.* Вчення про словотвір: Вибрані праці / Упорядник Василь Грещук / Іван Ковалик. – Івано-Франківськ – Львів: Місто НВ, 2007.– 404 с. – С.99
2. *Ковалик Іван.* До упорядкування системи українських ономастичних термінів / І. Ковалик/ Питання українського і слов'янського мовознавства: Вибрані праці.– Ч.П.. –Львів-Івано-Франківськ, 2008. – С.342–350.
3. *Ковалик Іван.* Из наблюдений над структурой восточнославянских лингвистических терминов на общеславянском фоне / І. Ковалик // Питання українського і слов'янського мовознавства: Вибрані праці. – Ч.П.. –Львів – Івано-Франківськ, 2008. – С.351–355.
4. *Ковалик І.І.* Логіко-лінгвістичної проблематики технічної термінології у слов'янських мовах / І.І. Ковалик // Вісник Львівського університету. – 1969. – Вип.6 – С. 19–22
5. *Ковалик І.І.* Питання іменникового словотвору в східно слов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами / І. І. Ковалик. – Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 1958. – Ч. I. – 153 с.
6. *Ковалик І.І.* Проблеми типологічного дослідження східнослов'янських мов радянського періоду / І. І. Ковалик // Вісник Львівського університету: Серія філологічна. Вип.11. – С.11–17.
7. *Ковалик І.І* Про основну мовну одиницю словотвірного рівня» / І. І. Ковалик // Українське мовознавство. – Вип.4. – Київ: Вища школа, 1976.– С. 28–32
8. *Ковалик І.І.* Про систематизацію українських ономастичних термінів. / І. Ковалик // Українське мовознавство.–1980.–№ 8.– С.88–95.
9. *Ковалик І.І.,* „Словотворчий” чи „словотвірний”? / І. Ковалик // Культура слова.– Вип.20. – 1981.– С.86–87.
10. *Ковалик І.І* Сучасні українські технічні терміни на -ач у порівнянні з російськими / І. І. Ковалик // Вісник Львівського університету. – 1979. – Вип.11 –С. 25-28
11. *Ковалик І.І.* Українські технічні терміни на -ик, -ник, -альник, -ильник (-ільник), – івник, -чик, -щик, – тель, -итель, -атель у порівнянні з російськими / І. І. Ковалик // Українське мовознавство.– 1979. – № 7.– С. 8–12.

Стаття надійшла до редколегії 30. 04. 2017
доопрацьована 20. 06. 2017
прийнята до друку 10. 08. 2017

PROFESSOR IVAN KOVALYK: TERMINOLOGICAL RESEARCH

Iryna Kochan

*The Ivan Franko L'viv National University
the Department of Ukrainian applied linguistics
University St, 1/233, 79000 L'viv, Ukraine,
tel: (0 322) 239 43 55*

The article is devoted to scientific views of Professor Ivan Kovalyk on Ukrainian term science and Ukrainian terms. In particular, he was the author of new terms denoting concepts of word formation, onomastics, terminology. Terminological works of the scientist have not been studied in details yet, so to describe them and acquaint the linguists with the achievements of I. Kovalyk in this branch is the purpose of the article.

Terminological interests of the Professor can be summarized in the following directions: 1) creation of the terms denoting linguistic concepts; 2) development of the term and terminology theory; 3) to outline the logical and linguistic problems of terminology; 4) comparison of Slavic terminological systems; 5) to research technical terms and the like.

Being the founder of Ukrainian derivatology school, the Professor introduces in linguistics a number of scientific terms, such as lingual reality, part of speech meaning, derivateme, semezation, word forming type, suffixeme, prefixeme and the like. With successful notions he differentiated the concept of derivatology and word-formation, lingual and linguistic, word forming and word creation, terminal and terminological, synonymy and synonymic, semization and sememization.

The Professor researched both scientific, technical and linguistic terms of a certain word forming types and models, participated in the creation of the international terminological dictionary of linguistic terms. Becoming a co-author of "dictionary of Slavonic linguistic terminology" Ivan Kovalyk, continued the traditions of Ukrainian terminography. In his field of vision were modern Ukrainian technical terms with endings: *-ач, -ик, -ник, -альник, овник, -івник, -чик, -щик, -тель, -итель, -атель* and the like. The monography "Problems of noun word formation in Slavic languages in comparison with other Slavic languages" (1968) has become his fundamental work of the typological character. The scientist also outlined the logical-linguistic problems of scientific-technical terminology in Slavic languages. His ideas come to life, because they have followers and successors.

Key words: Ukrainian language, terminology, technical, linguistic (onomastic, word forming terms, prof. I. Kovalyk.